

— робочою функцією упорядкованих результатів (організація і управління експертними дослідженнями, як виробничим процесом; оптимізація, зміни в технології та процесі проведення експертних досліджень).

Як висновок, треба зауважити, що економічна ефективність наукових досліджень у галузі судової експертизи залежно від напряму експертного дослідження та проблеми, яка розробляється, насамперед, визначається на стадії техніко-економічного обґрунтування теми досліджень, уточнюється за кінцевими результатом виконаної роботи та порівнюється з отриманим результатом практичного впровадження. Необхідно також враховувати і те, що практично у будь-якій науково-дослідній роботі поряд з вибором і обґрунтуванням теми дослідження, безпосередньо проведенням наукового дослідження, важливим є етап впровадження його результатів в експертну практику та оцінка ефективності НДР.

Список використаних джерел:

1. Білуха М. Т. Основи наукових досліджень : підруч. для студ. вузів екон. спец. Київ : Вища школа, 1997. 271 с.
2. Цехмістрова Г. С. Основи наукових досліджень : навч. посіб. Київ : Слово, 2003. 240 с.
3. Сидоренко В. К., Дмитренко П. В. Основи наукових досліджень. Київ : РНКЦ «ДІНІТ», 2000. 259 с.
4. Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підруч. для вищих навч. закл. Харків : ХДАК, 1998. 288 с.
5. Егоров І. Ю. Научный потенциал Украины: некоторые количественные оценки результативности деятельности. *Наука та наукознавство*. 2003 № 1. С. 57–67.
6. Корольова Т. С. Аналіз динаміки структурних змін наукових кадрів. *Вісник соціально-економічних досліджень*. Одеса : ОДЕУ. 2002. Вип. 11. С. 231–234.
7. Підгорний А. З. Теорія статистики : навч. посібн. Одеса : ОДЕУ, 2001. 150 с.

УДК 347.948.2

*Пиріг І. В., д-р юрид. наук, доц., професор Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8391-067X>,
e-mail: pira@ua.fm*

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Для ефективності будь-якого виду людської діяльності, включаючи й діяльність з розслідування кримінальних правопорушень, потрібно відповідне її забезпечення. Від кількісного та якісного показників забезпечення діяльності слідчих, оперативних, експертних та інших підрозділів, що беруть участь у розслідуванні, залежить його успіх, повнота та швидкість виконання завдань кримінального провадження. Забезпечення експертної діяльності, як слідчої, так і оперативно-розшукової за змістом поділяється на науково-методичне, правове, матеріально-технічне, інформаційне, організаційне, кадрове [1, с. 39]. За кожним з означених напрямків на сьогодні існують певні проблеми, основними з яких ми виділяємо такі.

1. Інформаційне забезпечення проведення експертиз. Оскільки злочин є подією минулого, яку слідчий безпосередньо не сприймав, його пізнання здійснюється опосередковано, через виявлення і дослідження відображень окремих його елементів, їх властивостей в оточуючій обстановці. Однією з основних з інформативної точки зору є огляд місця події. На місце події виїжджає слідчо-оперативна група у складі слідчого, працівників оперативного підрозділу та спеціалістів. Як спеціалісти залучаються, як правило, інспектори-криміналісти слідчих підрозділів поліції. Аналізуючи практику розслідування злочинів, підслідних Національній поліції, можна зазначити, що основні дії з виявлення, вилучення, дослідження матеріальних об'єктів на місці події здійснює саме спеціаліст-криміналіст. Вилучені ним об'єкти у подальшому будуть предметом дослідження експертів. Проблемним на сьогодні є зниження кількості та якості вилучених при оглядах місць події речових доказах, про що свідчать результати проведеного нами опитуванні слідчих Дніпропетровської, Запорізької, Донецької, Полтавської областей.

Реформування у 2015 році МВС та утворення Національної поліції України торкнулось і перебудови слідчих підрозділів, що входять до її складу. До територіальних слідчих відділів увійшли сектори техніко-криміналістичного забезпечення з посадами інспекторів-

криміналістів, основним завданням яких є участь у проведенні слідчих (розшукових) дій. Виділення зі складу Експертної служби МВС співробітників, які увійшли як інспектори-криміналісти до слідчих підрозділів поліції призвело як до позитивних, так негативних наслідків. Серед позитивних моментів треба зазначити поділення функцій техніко-криміналістичного та судово-експертного забезпечення розслідування, яке сприяло дотриманню принципу незалежності судової експертизи. З іншого боку виникли проблеми кадрового забезпечення як підрозділів НДЕКЦ, так і секторів техніко-криміналістичного забезпечення слідчих відділів.

2. Кадрове забезпечення експертних підрозділів тісно пов'язане з проблемою, означеною вище. Проведеним нами опитуванням працівників НДЕКЦ та інспекторів-криміналістів встановлено, що більш досвідчені співробітники, які працювали на посадах експертів райвідділів міліції перейшли на роботу до НДЕКЦ. Відповідно рівень криміналістичної підготовки інспекторів-криміналістів слідчих відділів Національної поліції на сьогодні залишається досить низьким.

Недостатня кваліфікація інспекторів-криміналістів впливає на кінцевий результат – якість розслідування кримінальних правопорушень, формування доказової бази. Підготовка експертів Експертної служби МВС та інспекторів-криміналістів слідчих підрозділів Національної поліції є одним з найважливіших питань сьогодення, оскільки від їх кваліфікації, компетентності та особистих якостей залежить у деякій мірі успіх розслідування. Серед суб'єктів експертної діяльності найбільш потужними є експертні заклади Міністерства юстиції та МВС України, в яких виконується близько 90 % експертиз, що призначаються на стадії досудового розслідування. При підготовці кадрів для експертних установ зазначених відомств виникають численні питання, що стосуються видів та форм підготовки, обсягів навчання, освітньо-кваліфікаційних вимог до спеціалістів, узгодженості програм підготовки та інші. Зазначені проблеми неодноразово обговорювались науковцями, але й досі залишаються дискусійними та підлягають подальшому дослідженню.

Підготовка інспекторів-криміналістів на сьогодні здійснюється лише Навчально-науковим інститутом № 2 Національної академії внутрішніх справ, чого, зважаючи на дефіцит кадрів у межах країни, на нашу думку, замало. На сьогодні факультети з підготовки фахівців для органів досудового розслідування існують у багатьох вузах системи МВС та МОН. На нашу думку, необхідно впровадження окремих груп з підготовки інспекторів-криміналістів у структурі даних факультетів.

3. Законодавче забезпечення проведення експертиз. Проблеми вдосконалення законодавства, що регламентує проведення експертизи неодноразово обговорювались вченими-криміналістами. Ми цілком погоджуємось з В. А. Журавлем, який звернув увагу на негативні наслідки зміни кримінального процесуального законодавства, внесені Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03.10.2017 № 2147, а саме: позбавлення сторін кримінального провадження можливості самостійно здійснювати залучення експерта до проведення судових експертиз і надання цього права винятково слідчому судді; не відповідність європейським стандартам надання виключного права державних спеціалізованих установ на здійснення судово-експертної діяльності в кримінальному провадженні; позбавлення слідчого функції щодо призначення судових експертиз, що понизила статус цього учасника кримінального провадження [2, с. 67–68]. Визначені проблеми також ускладнили процедуру отримання дозволу на проведення експертизи. На практиці слідчі іноді відмовляються від призначення експертизи у зв'язку з процедурою отримання ухвали слідчого судді, у разі, якщо доказів за кримінальним провадженням, на його думку, достатньо. Це є негативним явищем і призводить до ускладнень розгляду справи у судовому засіданні.

Якщо спрощено розглядати схему, що на сьогодні існує в окремих підрозділах на практиці, вона виглядає таким чином. Інспектори-криміналісти не вилучають слідів злочину, оскільки не мають належної кваліфікації та матеріально-технічного забезпечення. Слідчим, у свою чергу, така ситуація подобається, оскільки у разі вилучення слідів, їх потім необхідно буде направляти на експертизу, що пов'язано з організаційними складнощами. Як наслідок ми отримуємо відповідний результат.

Нами неодноразово зверталась увага на недосконалість Закону України «Про судову експертизу». Починаючи з преамбули, у якій зазначається, що «цей закон визначає правові, організаційні і фінансові основи судово-експертної діяльності...», хоча у назві мова йде про «судову експертизу». Зрозуміло, що різниця у поняттях «судова експертиза» і «судово-експертна діяльність» досить суттєва, тому Закон повинен мати назву «Про судово-експертну діяльність». У загальних положеннях Закону потрібно обов'язково роз'яснити зміст основних термінів, що складають основу судово-експертної діяльності. Обов'язковим є роз'яснення термінів «спеціальні знання», «судово-експертна діяльність», «державна судово-експертна діяльність», «судова експертиза». Також, на нашу думку, потрібно надати визначення понять «судово-експертний заклад», «керівник судово-експертного закладу», «предмет, об'єкти судової експертизи», «зразки для дослідження». Також підлягають визначенню і детальному опису види та порядок проведення різного виду експертиз: первинної, повторної, додаткової, комплексної, комісійної.

Однією з проблем правового характеру, пов'язаною з класифікацією судових експертиз, є норма ст. 7 Закону України «Про судову експертизу» щодо проведення криміналістичних експертиз винятково державними спеціалізованими установами. Ми пропонуємо видалити зазначену норму та дозволити проведення всіх експертиз, крім судово-медичних та судово-психіатричних недержавним експертним установам і приватним експертам. З розвитком змагальної системи судового провадження заборона на виконання вказаних експертиз певною мірою обмежує права сторони захисту щодо обрання судових експертів. Суперечливою, на наш погляд, є норма Закону щодо судового експерта (ст. 10). З одного боку у ч. 1 зазначається, що «судовими експертами можуть бути особи, які мають необхідні знання для надання висновку з досліджуваних питань», з іншого, в ч. 3 є обмеження у проведенні експертиз рівнем освіти та відповідною підготовкою.

Зважаючи на невизначеність законодавства судова практика допускає до розгляду у судах висновки експертів, наданих у формі актів або довідок. Наприклад, такі незалежні організації, як Незалежний інститут судових експертиз або Судова незалежна експертиза України пропонують послуги щодо проведення трасологічної, почеркознавчої, технічної експертизи документів, які є традиційними криміналістичними експертизами і, згідно з чинним законодавством, не можуть ними проводитись.

4. Матеріально-технічне забезпечення експертної діяльності. Недостатність такого забезпечення належить як до діяльності, пов'язаної зі збиранням речових доказів під час проведення слідчих (розшукових) дій так і до проведення експертних досліджень. Хоча потрібно відмітити, що певні зрушення у цьому напрямку є. Останнім часом закуповується експертна техніка провідними установами судових експертиз: інститутами судових експертиз Міністерства юстиції України, ДНДЕКЦ, експертними центрами МВС України в окремих областях. Однак у порівнянні з технічним оснащенням провідних країн Європи та США, цього, на жаль, недостатньо. Особливо це стосується регіональних підрозділів Експертної служби МВС України та відділів криміналістичного забезпечення слідчих підрозділів Національної поліції.

У підсумку можна зазначити, що нами окреслено лише деякі проблеми експертного забезпечення досудового розслідування, що взаємопов'язані між собою. Окремі з них існують вже давно, деякі з'являються з впровадженням нових законодавчих норм та організаційних перебудов правоохоронної системи. Вирішувати зазначені проблеми потрібно лише спільними діями законодавчих та правоохоронних органів.

Список використаних джерел:

1. Пиріг І. В. Теоретико-прикладні проблеми експертного забезпечення досудового розслідування: монографія. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2015. 454 с.
2. Журавель В. А. Дискусійні питання щодо законодавчого регулювання судово-експертної діяльності в кримінальному судочинстві. *Актуальні питання судової експертизи та криміналістики* : збірник матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 95-річчю створення Харків. НДІ суд. експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса (Харків, 10–11 жовт. 2018 р.). С. 67–69.